

וכתב שאין להוכיח מכך שאין הרופאים נאמנים, כי גם אם ננקוט שנאמנים, כל שאפשר לברר הדבר מבררים, ובפרט שגם כאן לא אמרו הרופאים אלא מהשערה.

ואולם מדברי תורא"ש יש להוכיח שהרופאים נאמנים, שהרי נקט שאילו היו אומרים ודאי יש מכה – היינו מטהרים ללא בדיקה. כן כתב מהרש"ם להוכיח, וכן בשבט הלוי ח"ה קכו. וע"ע בחדושי מהר"י שפירא, חת"ס ופתחי נדה. עוד יתכן לומר שאפילו ידענו שיש לה מכה, אין אנו תולים שאותן חתיכות שהפילה באו לה ע"י המכה אלא יותר מסתבר לתלותם בדם שקרש, ורק אם לא נימוחו יש לנו ראייה לתלות דברים אלו במכה (עפ"י חוות דעת קפח סק"ה).

עדיין צ"ע אם אכן ודאי יש לה מכה, אפילו נימוחו מדוע לא נתלה בדם המכה שקרש, שאמנם אין מסתבר שהמכה מגדלת חתיכות כאלו אבל שמה דם הוא מהמכה. ומאי חזית דדם נדה קריש טפי מדם מכה.

'בתוך מעיה' – כלומר במקור (עפ"י סדרי טהרה קפו סקי"א; חזו"א קט,ה). ודלא כתשובת פנים מאירות שהבין שהמכה במקום אחר).

'מאי בינייהו, אמר רבינא מעוך על ידי הדחק איכא בינייהו' – אבל פושרים ליכא בינייהו, שגם רשב"ג מודה שבדיקה בפושרים מועילה. וזהו מה שמשמיענו רבינא (עפ"י ערוך לנר). ואם בדיק במיעוץ וציפורן ולא נתמעך, לדברי הכל טהורה משום דם (פוסקים יו"ד קפח).

'... אלא מעתה המפלת דמות תנין תהא אמו טמאה לידה הואיל ונאמר בו יצירה כאדם... ועוד נגמר בריאה מבריא... אמרי ויברא לגופיה וייצר לאפנויי...' אף על פי שאמרו לעיל (יט): אין אדם דן גזרה שוה מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו, וא"כ מה מקום יש לשאת ולתת אם לדון מכאן או מכאן, וגם מה חילוק יש בין ג"ש המופנית ושאינה מופנית, הלא אם נתקבלה נתקבלה ואם לא נתקבלה אין לדרשה –

אלא שהקבלה שנתקבלה לא נתקבלה בשלמותה על כל פרטיה אלא פעמים שנתקבל רק הענין הנלמד או המלים בלבד, או שנתקבל הדבר המלמד בלא הלמד או להפך, וחכמים מדעתם הם שקובעים היכן לדרוש הג"ש שנתקבלה, ולכן יש מקום לחלק בין מופנה לשאינו מופנה (עפ"י של"ה 'תורה שבעל פה'. ע"ע לעיל יט:).

אכן אם נתקבלה הג"ש באופן ברור לדרוש זה מזה – אין צריך הפנאה, וכמו שכתב הריטב"א בב"מ מא: ולפי דעת הסוברים (ע' לעיל) שהקבלה מרבו היינו עד בית דין הגדול, אבל ב"ד הגדול דורש מעצמו – מעיקרא לא קשה, שאין ב"ד הגדול דורש אלא מהמופנה (עפ"י הגהות ריעב"ץ). וע"ע ערוך לנר.

דף כג

'אמר אביי בקריא וקיפופא'. ולפי זה, מה ששנינו במשנה 'בין טמאים בין טהורים', לא קאי על עופות אלא על בהמה וחיה, שהרי ר"מ לא דיבר אלא בקריא וקיפופא שהם עופות טמאים, ומשמע שאין עופות טהורים שעניניהם מלפנים (כמו שמבואר בתוס' חולין סב: סד"ה מאי). ובספר בית מאיר צדד לומר שמה יש גם בטהורים כגון אלו, ונקטו קריא וקיפופא לדוגמא בעלמא (וכבר העיר על דבריו מדברי התוס' הנ"ל, בספר שיחת חולין שם).

'בעא מינה רבי ירמיה מר' זירא, לר"מ דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא הוא, קבל בה אביה קידושין מהו? למאי נפקא מינה לאיתסורי באחותה. למימרא דחיי?!...'. רש"י פרש משום שאין איסור 'אחות אשה' אלא בחייה. ויש לתמוה, אם כן מה הקשו על רבי ירמיה הלא יפה שאל, דנפקא מינה לענין להאסר באמו, שהאם אסורה אף לאחר מיתת הבת. גם יתכן נפקותא באחותה בשנים ושלשה ימים שהיא חיה (כן תמה הרמב"ן).

ויש לומר שרבי ירמיה עצמו אמר נפקא מינה לאיתסורי באחותה, וכדי להרבות התמיהה אמר כן, להביאו לר"ז לידי גיחוך, שאפילו איסור זה שאינו אלא מחיים יש להסתפק בו. ועל כן תמהו שמשמע מתוך דבריו שהוא חי הרבה (עפ"י רשב"א וריטב"א).

ויש מפרשים הקושיא 'למימרא דחיי' – מכך שתופסים בה קדושין משמע שחי הוא, שאם אי אפשר לו לחיות כלל אין קדושין תופסים בנפל גמור כגון בן שמונה שהוא כאבן לכל דבר (רמב"ן; תורא"ש. וע' גם בספר הישר לר"ת, תשובה כ).

משמע מפשט הדברים שאפילו היא חיה שנים ושלשה ימים [כפי שהניח הרמב"ן בתחילה בקושיתו על פרש"י] הריהו כאבן ואין קדושין תופסין בה. וכמו שאמרו (בתוספתא שבת טז) בבן שמונה חי הריהו כאבן ואין מחללים עליו את השבת. וזהו שהקשו מדברי רב שהוא כמת אפילו חיה זמן קצר, שאם נפרש שאינו חי כלל, מה הוכחה מלשון 'שכן במינו מתקיים' שזה אינו חי כלל, שמה חי אבל אין לו קיום [ואף למש"כ בתורא"ש שמשמע אינו מתקיים כלל, היינו אף בפחות מ"ב חדש אבל אין במשמע שאינו בו חיות מועטת].

וע' גם או"ז תכב שכתב עפ"י סוגיתנו שאין קידושין תופסין בנפל. וכן כתב רבנו תם בתשובה (ספר הישר כ) ותורי"ד כאן. וכן פסק הרמ"א (אה"ע לו, א). ובחלקת מחוקק (שם) ובשבות יעקב (ח"ג קיח) כתבו שהוא ספק קדושין, אבל באבני מלואים (סק"ב) הוכיח מדברי הרמב"ן הללו שאין קדושין תופסין.

'לא אמרה רבי מאיר אלא הואיל ובמינו מתקיים'. יש מפרשים שלשון 'אלא הואיל' לאו דוקא, כי הרי טעמו של רבי מאיר אינו משום שבמינו מתקיים אלא מהטעמים שפורשו לעיל, אלא כוונת המאמר היא לא אמר רבי מאיר שהוא ולד שיעלה על הדעת שהוא חי, אלא ולד הוא לענין טומאה שבמינו מתקיים, וכמו נפל גמור הוא שאינו מתקיים אבל במינו מתקיים (עפ"י רמב"ן).
ויש מפרשים שהוא תוספת נימוק והגבלה לדברי ר"מ, שרק משום שבמינו מתקיים ואינו כחתיכה או כדמות חסירה או אטומה, לכך אמר ר"מ שדינו כולד (עפ"י תוס' ריטב"א ורשב"א, וכ"מ מפרש"י).

'עד כאן הביאו רבי ירמיה לר' זירא לידי גיחוך ולא גחיק'. כלומר, אף רבי ירמיה לא נסתפק בדבר כי ידע שאינו חי, אלא אמר כן כדי להביאו לרבי זירא לידי שחוק מעט (עריטב"א ורש"י).
ולכך רצה רבי ירמיה להביאו לידי שחוק, כי השחוק מותר כשהוא בא בשביל דברי תורה וכמובא בספר הזוהר (הביאו הרי"ף בעין יעקב פ"ה דברכות) משום שנאמר **עבדו את ה' בשמחה**. אלא שרבי זירא החמיר ביותר שלא לשחוק כלל (עפ"י ערוך לנר).

וע' במעשה המובא בברכות ל: שרבי ירמיה היה יושב לפני רבי זירא וכדא טובא (ע"ש בתר"י ובספר מגדים חדשים שם), אמר לו: 'ככל עצב יהא מותר' כתיב.

וכבר הראה הגר"י בכרך בשו"ת חות יאיר (קנב). מצוטט בחלקו ביוס"ד סנהדרין נט: מכמה מקומות שרבי זירא היה שרוי הרבה בבכי ובסיגופים לרוב חסידותו.

(ע"ב) 'אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: הכל מודים גופו תייש ופניו אדם – אדם. גופו אדם'

ופניו תייש – ולא כלום. לא נחלקו אלא שפניו אדם ונברא בעין אחת כבהמה, שר"מ אומר מצורת אדם וחכ"א כל צורת אדם...'. התוס' פרשו שהיה משמע לו לרב מלשון המשנה [וכפי שאכן מוכח בברייתא שבסמוך] שמלבד מחלוקת ר"מ וחכמים במפלת כמין בהמה, נחלקו עוד במפלת ולד שאין צורתו שלמה כצורת אדם. ופירש רב שהקובע לענין זה הוא הראש ולא הגוף.

לפירוש זה יוצא שלדעת חכמים לעולם אינו ולד עד שיהא כל ראשו כצורת אדם. ולר"מ די שיהא דומה במחצית פנים כאדם [מצח, גבה, עין ולסת וכו'], אבל בלאו הכי אינו ולד אלא אם כולו כבהמה, ראשו וגופו.

ואולם הרמב"ן מפרש (וכן הביאו הראשונים מפרש"י, וכ"כ הרי"ד) שרבי ירמיה בר אבא חולק על הטעמים שנאמרו לעיל בשיטת רבי מאיר, וסובר שלא דיבר רבי מאיר במפלת צורת בהמה ממש, שודאי אינו ולד [שאם כן, כ"ש כשגופו אדם וראשו כבהמה שיהא דינו כולד], אלא בולד שצורת ראשו כאדם ובעין הוא דומה לבהמה [והוא הדין אם דומה במצח ולסת וגבה], ובסברא בעלמא נחלקו; לר"מ הרי זה ולד כיון שיש בו מצורת אדם, ולחכמים אינו ולד עד שכל פניו [מלבד האזניים, כדלהלן] דומים לצורת אדם.

'אמר רבא: ושטו נקוב – טמאה'. רש"י ותוס' מפרשים [עפ"י המשך הסוגיא] שרבא סובר טרפה חיה [כשיטתו בכ"מ], אבל אם נוקטים אינה חיה – אינה טמאה לידה.

ואולם דעת הרמב"ן והרשב"א שאפילו אם טרפה אינה חיה – טמאה, כיון שראוי הוא לחיות קצת פחות מי"ב חדש. ועוד, אין זה כמי שלא ראוי לחיות מתחילת ברייתו, כי שמא ניקב ושטו לאחר מכן.

(וכן נקט בספר בית הלוי (ח"ב סוס"י כב) ובלקוטי הלכות ובערוך לנר (כד). בדעת הרמב"ם, שיש לדייק מדבריו שוושטו נקוב – טמאה, הגם שפסק טריפה אינה חיה. וע"ע חזו"א קי, יג-יד [ובזה יישב בבית הלוי מה שכתב בשו"ת פנים מאירות שנקובת הושט לדברי הכל אינה חיה. ולפרש"י ותוס' מבואר בסוגיא להפך, אבל להרמב"ם אתי שפיר. גם הוכיח מכאן שיש למול תינוק שנולד בו סימן טריפות תוך שמונה, מכך שאמו טמאה לידה]. ואולם בכס"מ (איסור"ב י, יא) צדד בדעת הרמב"ם כפרש"י ותוס'.

וער"ן שלמ"ד טרפה אינה חיה הריזו טמאה מספק, כי שמא ארע הנקב אחר כך ותחילת ברייתו ראוי הוא לנשמה).

דף כד

'איכא בנייהו טרפה חיה, מר סבר טרפה חיה ומר סבר טרפה אינה חיה'. בתורי"ד מפרש [שלא כשאר ראשונים] שהכוונה כאן אם בריה בגוף אטום חיה שמונה ימים, שהוא השיעור שצריך לחיות כדי להחשב 'ולד' (כפי שדרשו להלן בע"ב), אם לאו. ואינו ענין למחלוקת האמוראים אם טרפה חיה י"ב חדש אם לאו.

'אמר להם: צאו וטהרו מה שטמאתם, מאי דעתייכו לחומרא, חומרא דאתיא לידי קולא היא, דקיהביתו לה ימי טוהר' – ואף על פי שודאי אמרו לשואלים שטימאו רק להחמיר ולא להקל [שכן משמע מהלשון, שידע שהורו כן לחומרא ולא משום שטעו בהלכה], יש לחוש שמא יבואו אחרים לטעות בהוראתם והם לא ידעו טעם הדבר בבירור, וכיון שיש חשש כזה ואין החומרא מן הדין, אין לנו להורות אלא לפי קו הדין. שאילו בדבר שיש בו ספק של תורה, ודאי עושים לחומרא ואין לנו לחוש לקולא